

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2017

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Засновано у 2013 році

Рівне – 2017

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86
ББК 88

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 8 / упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2017. – 318 с.

Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016, № 1222) .

Свідоцтво про державну реєстрацію: **Серія КВ № 18713-7513 Р**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г.С. Костюка.

Лєволицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти ректор Вищої педагогічної школи м. Варшава (Республіка Польща).

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Ставицький Олег Олексійович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка Степана Дем'янчука.

Немеш Олена Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Павелків Р. В., доц. Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету ім. І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №4 від 30 березня 2017 року)

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

6. Русинка І. І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами / І. І. Русинка. – Київ, 2007.
7. Скотт Д. Г. Конфликты: пути их преодоления / Д. Г. Скотт. – Киев : Внешторгиздат, 1991.

References

1. Jemel'janenko L. M., Petjuh V. M., Torgova L. V., Grynenko A. M. Konfliktologija : navch. posib. / L. M. Jemel'janenko, V. M. Petjuh, L. V. Torgova, A. M. Grynenko. – Kyi'v : KNEU, 2003.
2. Ishmuratov K. I. Konflikt i zgoda / K. I. Ishmuratov. – Kyi'v : Nauk. dumka, 1996.
3. Lozhkin G. V. Psihologija konflikt: teorija i suchasna praktyka / G. V. Lozhkin, N. I. Pov'jakeľ. – Kyi'v : Profesional, 2006.
4. Orljans'kyj V. S. Konfliktologija / V. S. Orljans'kyj. – Kyi'v : CUL, 2007.
5. Piren M. I. Konflikt i upravlins'ki roli: social'no-psyhologichnyj analiz / M. I. Piren. – Kyi'v : UADU, 2000.
6. Rusynka I. I. Konfliktologija. Psihotehnologii' zapobigannja i upravlinnja konfliktamy / I. I. Rusynka. – Kyi'v, 2007.
7. Skott D. G. Konflikty: puti ih preodolenija / D. G. Skott. – Kiev : Vneshtorgizdat, 1991.

Nazarets L.M. FEATURES OF INTERACTION IN CONFLICT AND CONSTRUCTIVE METHODS TO OVERCOME THEM

This Article defines the concept of conflict and its main driving forces. It has been found that the reasons for the increase in activity of opponents in the conflict are their needs, which are determined by the feeling of lack of resources, power, moral values, security, and so on. Psychological components of conflict, which include human (truth concept, decision justice) and personal (honour, dignity etc) values which defend the opponents, have been selected. The concept of conflictogenes has been defined, their basic manifestations have been investigated (such as threats, orders, non-constructive criticism, insults, display of aggression, selfishness, withholding information, etc.), the underlying causes of their application have been listed. It has been found that the impacts of the conflict on its participants and the social environment have a dual and contradictory nature; types of constructive and destructive actions of the conflict have been described. We analyzed the methods of managing conflicts, which in general can be divided into intrapersonal, structural, interpersonal, negotiations and appropriate aggressive actions. Socio-psychological methods focused on the adjustment of thoughts, feelings and moods of people, namely: method of agreement, method of empathy, method of preserving the partner's reputation, method of preventing discrimination and method of psychological recovery have been described. We also investigate the features of correction of own behaviour and attitude to the situation, methods and techniques of influence to the opponent's behaviour, basic behaviour styles of the conflict interaction participants (destructive, corrective and prognostic), knowledge of which allows to anticipate the possible reactions to the situation and mitigate undesirable consequences of the conflict.

Key words: conflict, conflictogenes, conflict dynamics, psychological components of conflict, constructive and destructive effects, conflict styles, methods of conflict management, conflict prevention.

УДК 159.922.6:17.022.1

Л.О. НОВІК, Н.О. ХУПАВЦЕВА

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ОСОБИСТОСТІ

У статті на основі теоретичного аналізу професійний імідж визначено як образ, уявлення про переваги та недоліки певного фаху, вміння та навички, необхідні для його опанування, його важливість та необхідність у суспільстві. Вказано, що структурні компоненти професійного іміджу формуються у процесі онтогенетичного розвитку індивіда. Зазначено, що кожен з вікових періодів (дитинство, отрочтво, юність) створює умови для зародження та подальшого розвитку складових професійного іміджу. Юнацький вік названо чутливим періодом для формування професійної особистісної складової іміджу, яка буде уточнена і відкоригована у процесі самої професійної діяльності.

Ключові слова: соціалізація, професійний імідж, структурні компоненти, вікові етапи, дитинство, отрочтво, юність.

Статья посвящена вопросам формирования профессионального имиджа личности как важнейшего механизма социализации в зрелом возрасте. Профессиональный имидж рассматривается как образ, представление о преимуществах и недостатках определенной профессии, умения и навыки, необходимые для ее освоения, ее важность и необходимость в обществе. Определено, что структурные компоненты профессионального имиджа формируются в процессе онтогенетического развития индивида. Установлено, что каждый из возрастных периодов (детство, отрочество, юность) создает условия для зачатия и дальнейшего развития составляющих профессионального имиджа. Юношеский возраст является чувствительным периодом для формирования профессиональной составляющей имиджа личности, которая будет корректироваться в процессе непосредственной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: социализация, профессиональный имидж, структурные составляющие, возрастные этапы, детство, отрочество, юность.

Постановка проблеми. Сьогодні професійна діяльність розглядається як один з важливих етапів соціалізації особистості, оскільки вона зумовлює внутрішній розвиток (збільшення знань, набуття авторитету, престижу, влади) та зовнішні досягнення (посади, кваліфікаційні розряди, рівні матеріальних винагород) людини в дорослому віці. Проте забезпечення ефективності та якості діяльності, бездоганної репутації та довіри неможливе без іміджу, який виступає обов'язковим атрибутом сучасних соціально-професійних відносин, відкриває шлях до вивчення механізмів самоефективності та реалізації життєвих планів кожного.

У сучасному суспільстві поняття «імідж» уособлює успіх людини в суспільстві, професії й особистому житті. Як зазначає В. Горчакова, імідж виступає механізмом, що оптимізує соціалізацію особистості, забезпечує необхідну автентичність, адаптацію, ефективну соціалізацію й оптимальний розвиток суб'єкта діяльності в їхній сукупності, дає змогу найкращим чином самоідентифікуватися, ефективно й цілеспрямовано організувати соціальний простір, забезпечити динаміку розвитку самої особистості [2, с. 293]. Тому проблема формування професійного іміджу особистості сьогодні є актуальною, як ніколи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На початку ХХ століття процес формування іміджу розглядався виключно у категоріальному руслі психології та соціології (З. Фрейд, К. Юнг, Г. Лебон, Дж. Б. Уотсон, Б. Торндайк, Е. Толмен, Т. Халл, Б. Скіннер, Дж. Роттер, А. Бандура, Г. Тард, Дж. Г. Мід, Т. Парсонс, Е. Фром, М. Вебер, А. Маслоу, К. Роджерс, та ін.).

Аналіз новітніх психологічних досліджень (О. Володарська, Л. Донська, А. Калюжний, О. Ковальова, Т. Марєєва, О. Панасюк, О. Перелигіна, О. Петрова, Г. Почепцов, О. Скуднова, І. Шишова та ін.) засвідчив, що сьогодні проблема іміджу достатньо активно розробляється щодо різних видів людської діяльності. Не зважаючи на те, що пріоритетними напрямки все ще залишаються політика, бізнес, мистецтво, вченими розроблено широкий арсенал технологій, спрямованих на підтримку та створення іміджу представників інших професій. опубліковано результати наукових розвідок щодо питань психології іміджу (О. Володарська, О. Панасюк, О. Перелигіна, В. Шепель та ін.), психологічних аспектів формування іміджу (П. Гуревич, В. Маценко, Г. Почепцов, Е. Семпсон та ін.), змісту професійного іміджу не лише політиків, бізнесменів (І. Альохіна, С. Денисюк, Г. Дідух, Н. Лікарчук, Г. Почепцов, В. Ромашкіна та ін.), але й педагогів, психологів (Т. Бусигін, Д. Журавльов, Ю. Зубов, Т. Іванько, В. Ісаченко, А. Кривцова, О. Ковальова, Ю. Конаржевський, О. Купріна, Л. Зотова, Т. Марєєва, С. Салманова, О. Чебикін та ін.) тощо.

Імідж – це багатогранне поняття, яке означає спосіб соціального програмування поведінки людини, соціальний рефлекс, соціальну роль, систему соціальної адаптації, узагальнену сутність «Я», спосіб досягнення прагматичних цілей, спосіб самовдосконалення та особистісного розвитку, форму публічного самовираження, універсальний механізм соціальної самоідентифікації. Н. Іванова вважає, що процес іміджетворення пов'язаний з процесом прийняття індивідом рішення щодо виявлення і утвердження власної позиції в проблемних ситуаціях. Дослідниця виділяє два види самовизначення: соціальне, джерелом якого виступає соціальне середовище, і професійне, яке формується в контексті професійного середовища. Саме професійне середовище є умовою формування та засобом існування професійного іміджу особистості [3, с. 98]. Виходячи з вище сказаного, ми будемо розглядати професійний імідж як образ, уявлення про переваги та недоліки певного фаху, вміння та навички, необхідні для його опанування, його важливість та необхідність у суспільстві.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури виділити основні вікові етапи становлення професійного іміджу особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення результатів наукових розвідок дозволило нам виділити чотири основні компоненти у психологічній структурі професійного іміджу, а саме: 1) природні якості, які характеризують переважно динамічні особливості особистості і є соціально бажаними; 2) особистісні якості, які активно розвиваються і формуються під впливом життя і навчально-професійної діяльності; 3) якості, які пов'язані з життєвим і професійним досвідом особистості; 4) індивідуальні особливості особистості фахівця, що сприймаються завдяки зовнішнім ознакам, атрибутам, звичкам, захопленням [4, с. 175]. Усі ці структурні компоненти поступово формуються у процесі онтогенетичного розвитку індивіда, який у відносно стабільному соціумі, як вважає А. Петровський, можна розподілити на три етапи: дитинство, отрочество, юність [7, с. 15]. Спираючись на соціально-психологічну концепцію А. Петровського, спробуємо визначити основні етапи формування професійного іміджу у ході вікового розвитку особистості.

Перша фаза – дитинство – об'єднує дошкільний та молодший шкільний вік. Цей етап онтогенезу визначає місце дитини на певному щаблі її розвитку в єдності механізмів перетворення культури у внутрішній світ особистості і породження культури в процесі розвитку особистості. Саме оволодіння дитиною людською культурою, на думку Д. Ельконіна, визначає суть та потенційну силу дитинства. Д. Фельдштейн визначає дитинство як період становлення соціальних відносин і досвіду взаємодії з навколишнім світом [2, с.38-54]. Тобто, вже в період дитинства починає формуватися образ «Я», самоідентичність, шкала цінностей. Це дає нам право стверджувати, що становлення іміджу особистості розпочинається вже в дошкільному віці. В цей період починають формуватися та розвиватися базові компоненти іміджу, зовнішні та внутрішні. Основа Я-концепції закладається в перші 5-6 років життя дитини, в процесі розвитку образного мислення, мовленнєвої діяльності, засвоєння важливих елементів соціальної взаємодії, порівняння себе зі своїм найближчим оточенням, дорослими та однолітками. «Я-концепція» є найважливішим регулятором поведінки і стаючи певною опорою, займає в структурі іміджу важливе місце. Зокрема В. Шепель виділяє «Я – концепцію» (незважаючи на те, що вона є динамічним утворенням, тобто змінюється з часом) серед якостей і характеристик, що входять до складу ядра іміджу, та забезпечують стійкість всієї структури іміджу, що дозволяє йому активно функціонувати [9,

с.142 - 143]. Доктор психологічних наук О. Перелигіна, вважає, що джерелом активності, яка виражається в діяльності створення іміджу, є розбіжності між трьома символічними структурами: ідеальним «Я», «Я-концепцією» і образом «Я» у інших, або будь-якими двома з них. Створення іміджу супроводжується певним зближенням зазначених структур. У процесі формування «Я-концепції» закладаються психологічні основи внутрішнього іміджу як аналога самовідчуття і «Я-концепції» суб'єкта та зовнішнього іміджу, створеного з урахуванням орієнтації на сприйняття оточенням [6, с. 105]. Важливим чинником формування іміджу на цьому етапі онтогенетичного розвитку виступає сім'я, яка відіграє головну роль у формуванні «Я-концепції», загальної культури, а також моделей поведінки і навичок, безпосередньо пов'язаних з формуванням іміджу. Всі аспекти впливу сім'ї на імідж (соціальні, матеріальні, духовно-культурні, естетичні і т.д.) знаходяться у складному взаємозв'язку і, в кожному конкретному випадку, проявляються в іміджі по-різному. Унікальність впливу сім'ї полягає в тому, що вона, за певних умов, може посилювати, послаблювати або взагалі виключати вплив багатьох інших чинників. У дитинстві у формі ігрової імітації дорослої поведінки завдяки механізму наслідування і в результаті інтенсивного впливу сім'ї формується перший рівень іміджу, становлення якого пов'язане з розумінням себе через образи ідеальних інших. У психології імідж, який полягає в тому, що одна людина копіює (наслідує) у своїй поведінці, зовнішньому вигляді іншу людину, називається наведеним [6, с. 106-110]. Формування такого іміджу починається в ранньому дитинстві, коли діти наслідують своїх батьків або інших близьких людей, але він дуже часто зустрічається і в підлітковому віці, коли діти копіюють поведінку, зовнішній вигляд осіб, визнаних референтною групою (артистів, популярних виконавців, спортсменів і т.д.).

Молодший шкільний вік має ряд важливих особливостей з точки зору формування іміджу. По-перше, потрапляння під вплив і значна сугестивність молодших школярів, їх довірливість, схильність до наслідування, величезний авторитет, яким користується вчитель у цей період, дозволяють розглядати школу, як потенційно значний чинник, здатний помітно впливати на формування іміджу. По-друге, властивості психіки людини, основи інтелекту і всієї духовної сфери виникають і формуються головним чином у дошкільному і молодшому шкільному віці [1, с. 96-98]. У цей період починають активно розвиватися основи здатності до рефлексії, яка значно розширює можливості для самопізнання, саморозуміння, передбачає розуміння та оцінку іншої людини, здатність співвідносити власні цінності думки, бажання з цінностями, думками, стосунками інших людей. У майбутньому розвинена здатність до рефлексії дозволить людині дивитися на себе з боку, аналізувати себе, формувати образи і смисли життя, керувати власною активністю і діями відповідно до них. Молодший шкільний вік відкриває великі можливості для творчого виховання і розвитку, і вважається найсприятливішим періодом для розвитку творчих здібностей. Здатність творчо діяти, створювати залежно від середовища, його динаміки та власних потреб свідомі образи, моделі себе та майбутніх результатів діяльності, здатність переводити свої прагнення у систему цілей та відповідний образ слугують підґрунтям іміджевої компетентності особистості.

Друга фаза – отрочтво – це етап індивідуалізації, пов'язаний з «пошуком засобів і способів для позначення своєї індивідуальності» [1, с. 22], максимального її прояву і ефективної трансляції. Зовнішні та внутрішні компоненти іміджу на цьому етапі розширюються і починається формування процесуальних його компонентів (форми спілкування, виразність, темп, традиції тощо). Підлітковий період – це час значних особистісних змін, які впливають на формування реального іміджу підлітка, а також на формування базових компонентів майбутнього іміджу. Центральним новоутворенням підліткового віку є виникнення уявлення про себе як «не дитини», або почуття дорослості. Д. Ельконін розрізняє в розвитку підлітків об'єктивну і суб'єктивну дорослість, елементи якої проявляються у зовнішньому вигляді, прагненні слідувати моді в одязі, поведінці, мові, у формах проведення дозвілля (об'єктивна дорослість) і виявляються в потребах поваги, довіри, визнання, у наявності власної лінії поведінки (суб'єктивна дорослість) [1, с. 23.]. У підлітковому віці сфера пізнавальних інтересів виходить за межі навчальної та іншої регламентованої діяльності і характеризується пошуком, набуттям знань і формуванням корисних, з точки зору підлітка, умінь і навичок. Самостійність мислення проявляється у незалежності вибору способів розумної, доцільної, на думку підлітка, поведінки. Для цього віку характерне особливе пізнавальне ставлення до самого себе, бажання і швидке формування вміння аналізувати й оцінювати власні вчинки. У результаті інтелектуального і соціального дорослішання, розвитку морально-вольової, ціннісно-сислової сфери, Я-концепції, здатності реалістично оцінювати власні недоліки та проблеми, бачити шляхи розвитку власної особистості у період отрочтва поступово слабшає характерний для дитинства зв'язок «Я-ідеального» і «Я-реального» формування іміджу пов'язано не з розумінням себе через образи ідеальних інших, як у дитинстві, а визначається внутрішньою регуляцією і суперечностями між Я-концепцією і Я-ідеальним. У цей період під впливом статевого дозрівання відбувається переорієнтація з дитячих норм на дорослі, підвищується інтерес до себе, зовнішнього вигляду, внутрішніх якостей, відносин з оточуючими. У міру дорослішання у підлітка змінюється ієрархія інтересів і потреб, загострюється потреба у підвищенні самооцінки, у самоствердженні, зміцненні міжособистісних зв'язків у малій соціальній групі [8, с. 124-129].

У підлітковому віці помітно посилюється потреба в діяльності, спрямованій на соціальну адаптацію та реалізацію Я-стратегій, пов'язаних з самоствердженням у соціальному просторі, самовираженням і самопрезентацією, як вербальною і невербальною демонстрацією власної особистості у системі зовнішніх комунікацій [1, с. 22-29.]. До особливостей самопрезентації в підлітковому віці можна віднести прагнення до наслідування, бажання заявити про себе як про індивідуальність. Підлітки прагнуть наблизити до себе, привернути увагу переважно за рахунок актуалізації інтересу до характеристик власної зовнішності, предметів і

т.д. Методом спроб і помилок підлітки створюють стихійний імідж, знаходячи такі його форми, які отримують позитивну оцінку референтної групи, частіше групи однолітків. Для цього вікового періоду характерні пошуки нових форм самовираження і різноманітні іміджеві експерименти: нестійкість пристрасей і спонтанність виборів засобів зовнішньої виразності, відсутність почуття міри і часто – порушення кордонів соціально прийнятної поведінки і зовнішнього вигляду. В окремих, важливих ситуаціях, виходячи з умінь та індивідуальних особливостей, сформованих у сім'ї, підліток може регулювати самопрезентацію і демонструвати прийняті у суспільстві культурні зразки поведінки і зовнішнього вигляду. Цей період можна вважати унікальним ще й тому, що ні до, ні тим більше після, тобто в юності і в зрілому віці, в іміджі не буде так наочно і максимально відверто виражатися сутність людини, її внутрішній стан, настрій, цілі і устремління [6, с. 46-59].

Третя фаза – юність – перший сприятливий період для цілеспрямованої роботи над іміджем, так як саме в цей час формуються необхідні умови для подібної діяльності. Юність – це важливий етап соціалізації, коли відбувається перехід до самостійної і відповідальної діяльності людини при домінуючій детермінації з боку суспільства [7, с. 24]. У цей період набуваються риси і властивості особистості, що відповідають необхідності і потребі інтеграції людини в соціум (групу) і формуються відповідні новоутворення особистості, які відповідають новим вимогам. Це такі новоутворення, які обумовлюють здатність універсально використовувати їх у груповій взаємодії і спілкуванні, а саме, представляти себе, маркувати свій статус, демонструвати групову ідентичність і власну унікальну самобутність, отримувати схвалення і визнання [8, с. 224]. Одним з найважливіших новоутворень особистості в цей період стає самовизначення, як проблема власної активності, усвідомлене прагнення зайняти певну позицію, а також взаємодії індивіда та суспільства у всіх складових його аспектах, в т. ч. на рівні взаємодії людини і групи. Іншим найважливішим новоутворенням особистості в цьому віці стають самосвідомість, усвідомлення себе, з суб'єктивної точки зору як члена суспільства і в новій суспільно значущій позиції. Самосвідомість, як цілісне уявлення про самого себе, емоційне ставлення до самого себе, можна визначити як образ себе, який пов'язаний з прагненням до саморозвитку, самозміни. Це одним новоутворенням юності є потреба в сенсі життя, в тому, щоб усвідомити і планувати своє життя, як цілісний процес, що має певний напрям, спадкоємність і сенс. Реалізація цих потреб також пов'язана з прагненням до саморозвитку, як прояву особистої активності, особистої ініціативи у визначенні сенсу і цілей життя, планів, самостійного вибору свого майбутнього. У цей період людина стає суб'єктом саморозвитку, коли вона уже здатна більш усвідомлено ставити цілі самоствердження, самовдосконалення, самореалізації [8, с. 226-227].

Третій етап формування іміджу можна позначити як етап інтеграції, який пов'язаний з пошуком засобів, способів ефективної інтеграції в соціум (групу). У цей період здійснюється пошук нових зразків поведінки, зовнішнього вигляду та індивідуального стилю. Разом з тим, на цьому етапі, за умови досягнення певного рівня розвитку особистості, здатності до цілеспрямованого саморозвитку та самовдосконалення, за умови освоєння певного обсягу знань, навичок, умінь, методів і технологій людина може створювати імідж цілеспрямовано. Такий імідж створюється шляхом виділення інформаційно насичених комбінацій, найбільш виразних індивідуально-особистісних, соціальних і, при необхідності, професійно важливих якостей і характеристик, на які в процесі комунікації усвідомлено зміщується акцент сприймання. Цілеспрямоване створення іміджу відображає здатність людини створювати символічне середовище, використовуючи в процесі комунікації невербальні репліки, значення яких закладено в ситуативний контекст діяльності. Такий усвідомлено і цілеспрямовано створений імідж, за визначенням В. Горчакової, стає первинним, самоцінним продуктом діяльності [2, с.100]. Саме цей етап, на нашу думку, є сенситивним віковим періодом у формуванні професійного іміджу, оскільки рівень самосвідомості забезпечується культурним досвідом і особистісним розвитком людини, що дозволяє їй не просто освоювати символіку зовнішніх засобів (як на попередніх вікових етапах), але і створювати цілісний імідж. Професійна складова (професійні особистісні якості, уміння та навички) іміджу майбутнього фахівця починає формуватися з моменту професійного самовизначення особистості через її наповнення у процесі вузівського навчання, а працювати вона розпочне значно пізніше завдяки постійному самовдосконаленню, професійному зростанню та творчому пошуку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Новоутворення які виникають під впливом різних факторів на тому чи іншому віковому етапі, визначають новий соціально-психологічний тип особистості (і відповідно – образ), тип діяльності (спілкування, взаємодії), поведінки, зовнішнього вигляду. Ці зміни визначають свідомість людини, її ставлення до середовища, до інших людей, до себе, свого внутрішнього і зовнішнього життя, а отже і новий етап у розвитку іміджу. На кожному віковому етапі імідж виконує властиві йому функції (психологічну, соціальну, культурну, адаптації, регуляції і оптимізації соціальних відносин), спектр яких у процесі розвитку особистості, ускладнення зовнішнього і внутрішнього життя неминуче розширюється. Знання вікових особливостей становлення професійного іміджу дозволить правильно організувати процес його формування у процесі вузівського навчання. Перспективи подальшого дослідження проблеми ми бачаємо у з'ясуванні рівня сформованості складових професійного іміджу майбутніх психологів та визначенні шляхів формування ефективного іміджу їх майбутньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Асмолов А. Г. Психология личности: принципы общепсихологического анализа / А. Г. Асмолов. – М. : Смысл : Академия, 2002. – 416 с.
2. Горчакова В. Г. Прикладная имиджелогия / В. Г. Горчакова. – М. : Академ. проект, 2007. – 478 с.

3. Иванова Н. Л. О модели самоопределения личности в социальной и профессиональной среде / Н. Л. Иванова. // Ярославский психолог. вестн. – 2009. – № 25. – С. 95-101.
4. Новік Л. О. Психологічні складові іміджу психолога / Л. О. Новік // Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. РДГУ. - Рівне: РДГУ, 2015. – Вип. 4. - С. 173-176.
5. Панасюк А. Ю. Формирование имиджа: стратегии, психотехнологии, психотехники / А. Ю. Панасюк. – [3-е изд.]. – М. : Омега-Л, 2009. – 266 с.
6. Перельгина Е. Б. Психология имиджа : учеб. пособие для вузов по напр. и спец. «Психология» / Е. Б. Перельгина. – М. : Аспект-пресс, 2002. – 221 с.
7. Петровский А. В. Проблема развития личности с позиций социальной психологии / А. В. Петровский // Вopr. психологии. – 1987. – № 1. – С. 15-26.
8. Фельдштейн Д. И. Психология взросления. Структурно-содержательные характеристики процесса развития личности : избр. тр. / Д. И. Фельдштейн . – 2-е изд. – М. : МПСИ : Флинта, 2004 . – 670 с.
9. Шепель В. М. Как нравиться людям / В. М. Шепель – М. : Народное образование, 2002. – 576 с.

References

1. Asmolov A. G. Psihologija lichnosti: principy obshhepsihologicheskogo analiza / A. G. Asmolov. – М. : Smysl : Akademiya, 2002. – 416 s.
2. Gorchakova V. G. Prikladnaja imidzhologija / V. G. Gorchakova. – М. : Akadem. projekt, 2007. – 478 s.
3. Ivanova N. L. O modeli samoopredelenija lichnosti v social'noj i professional'noj srede / N. L. Ivanova. // Jaroslavskij psiholog. vestn. – 2009. – № 25. – S. 95-101.
4. Novik L. O. Psihologichni skladovi imidzhu psihologa / L. O. Novik // Psihologija: real'nist' i perspektyvy : zb. nauk. pr. RDGU. - Rivne: RDGU, 2015. – Vyp. 4. - S. 173-176.
5. Panasjuk A. Ju. Formirovanie imidzha: strategii, psihotehnologii, psihotehniki / A. Ju. Panasjuk. – [3-e izd.]. – М. : Omega-L, 2009. – 266 s.
6. Perelygina E. B. Psihologija imidzha : ucheb. posobie dlja vuzov po napr. i spec. «Psihologija» / E. B. Perelygina. – М. : Aspekt-press, 2002. – 221 s.
7. Petrovskij A. V. Problema razvitija lichnosti s pozicij social'noj psihologii / A. V. Petrovskij // Vopr. psihologii. – 1987. – № 1. – С. 15-26.
8. Fel'dshtejn D. I. Psihologija vzroslenija. Strukturno-soderzhatel'nye harakteristiki processa razvitija lichnosti : izbr. tr. / D. I. Fel'dshtejn . – 2-e izd. – М. : MPSI : Flinta, 2004 . – 670 s.
9. Shepel' V. M. Kak нравit'sja ljudjam / V. M. Shepel' – М. : Narodnoe obrazovanie, 2002. – 576 s.

Novik L.O., Khupavtseva N.O. AGE PECULIARITIES OF PERSONALITY PROFESSIONAL IMAGE INCIPIENCE.

Professional image should be considered as an image, an idea of the pros and cons of a particular profession and skills necessary for mastering it, its importance and necessity in society. Structural components of professional image are being formed gradually during ontogenetic development of the individual, which is in a relatively stable society can be divided into three phases: childhood, adolescence, youth. During childhood the foundations of self-concept are laid, which is part of the image core and provides stability of its entire structure, and it allows image to function actively. The first level of the image (exemplified image), the formation of which is associated with understanding yourself through ideal images of others. Family acts as an important factor in shaping the image of this age stage. During adolescence internal and external components of the image expand and its procedural components (forms of communication, expression, pace, traditions, etc) forming begins. The teenagers create spontaneous image by the method of trial and error, finding those its forms that receive a positive assessment of the reference group, often a group of peers. Youth is a sensitive age period in shaping the professional image. The third stage of image formation - the stage of integration - starts from the moment of personality professional self-determination, including vocational training and testing during the professional activity.

Key words: socialization, professional image, structural components, age stages, childhood, adolescence, youth.

УДК 159.91

Н.В. ОКСЕНТЮК

МІКРОМОМЕНТИ ПОЗИТИВНОГО РЕЗОНАНСУ

У статті йдеться про останні дослідження позитивної психології у сфері емоцій, де позитивні емоції розглядаються у контексті динамічного живого зв'язку. Емоція, коли ваше тіло відчуває мікро-моменти позитивного резонансу спільно з іншою людиною, коли біологічна хвиля гарного самопочуття і взаємної допомоги котиться через два або більше мозки і тіла одночасно – це розуміння любові з точки зору позитивної психології. Більше мікро-моментів любові в повсякденному житті надовго покращує функцію блукаючого нерва – ключового каналу, який з'єднує мозок з серцем. Зоровий контакт призводить до нейронної синхронності. Замість того, щоб бути постійною, безумовною і обмежуватися нашими близькими друзями і сім'єю, любов побудована на "мікро-моментях" - коротких, потужних з'єднаннях, які ми можемо мати з усіма

З М І С Т

Павелків Р. В. Формування та розвиток здатності до моральної рефлексії в процесі активного соціально-психологічного навчання молодших школярів	5
Артемова О. І. Вплив рівня розвитку креативності на адаптацію студента-першокурсника.....	10
Бабій М. Ф. Важливість здібностей у вербальній взаємодії педагогів.....	14
Березюк Т. П. Формування професійної компетентності майбутніх менеджерів на засадах компетентнісного підходу в контексті європейського простору вищої освіти.....	18
Богдан Ж. Б., Підбуцька Н. В. Мотиваційні предиктори спрямованості особистості.....	24
Борейчук І. О., Матухно Є. В. Використання фотоспогадів у позитивній мотивації індивіда	27
Бульчик Т. І., Мушкевич М. І. Психологічні особливості особистісного та сімейного функціонування учасників АТО.....	31
Бучко В. Б. Психологічні аспекти сприймання справедливості через призму культури бідності та багатства.....	36
Бушуєва Т. В. Взаємозв'язок особистісних особливостей та копінг-стратегій жінок у період дорослішання.....	41
Веремійчук Т. А. Психологічні особливості переживання кризи студентської молоді в Україні	46
Воробійов А. М., Демчук О. О. Медіа залежність як різновид психічних відхилень.....	49
Ганкевич О. В. Вплив психотравмуючих факторів на життєдіяльність молодих та зрілих подружніх пар.....	54
Главінська О. Д. Професійне самоусвідомлення та самовизначення студентської молоді у становленні особистісної суверенності.....	59
Грипич С. Н. Розвиток професійної мотивації студентів психолого-педагогічних спеціальностей в процесі навчання у ВНЗ	63
Грицюк І. М. Арт-терапія в роботі практичного психолога з дітьми, які мають емоційні порушення.....	67
Демчук О. О., Лазарчук В. В. Життєва компетентність як підґрунтя власної життєвої і професійної успішності.....	71
Демянюк О. Б., Косарєва О. І. Модальності світосприйняття як складова індивідуальної свідомості молоді.....	75
Дучимінська Т. І., Хлівна О. М. Роль лабораторного практикуму з психодіагностики та клінічної психології у виявленні проявів особистісної безпорадності студентів.....	79
Ivashkevych E. E. Psycholinguistic aspects of comic book narration.....	84
Івашкевич Е. Унікальність особистості та структура соціального інтелекту педагога.....	88
Камінська О. В. Система засобів подолання схильності до інтернет-залежності на основі ресурсного підходу.....	92
Карковська Р. І. Деструктивні позиції осіб з близького соціального оточення щодо вдів загиблих учасників АТО.....	96
Кирилова Д. С. Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки: теоретико-методологічний аналіз.....	101
Кідалова М. М. Емоційні бар'єри студентів ВНЗ: психологічні особливості прояву в умовах адаптаційного періоду	105
Клочек Л. В. Розвиток уявлень про соціальну справедливість у дошкільному дитинстві	110
Корчакова Н. В. Егоїстична мотивація як перешкода у розвитку просоціальної поведінки підлітка	114
Котлова Л. О., Марчук К. А. Психологічні особливості творення поетичного тексту (за науковим трактатом І. Франка "Із секретів поетичної творчості").....	120
Коць М. О., Онопченко І. В., Озоровський І. В. Роль мотиваційних чинників у професійному самовизначенні підлітків з особливими потребами.....	124
Коширець В. В. Особливості надання психологічної допомоги особам з ПТСР	128
Крюкова Л. В. Критерії формування особливостей емоційної сфери молодшого школяра	133
Кряж І. В., Гранкіна-Сазонова Н. В. Довіра й емоційний інтелект як предиктори особистісного благополуччя студентів-психологів	137
Кузьмін В. В. Концептуалізація соціально-психологічних процесів виникнення, формування й розвитку спільноти дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, їх інтеграція в сучасне суспільство	143
Кулаков Р. С. Особливості впливу профільного навчання на вибір старшокласниками сфери майбутньої професійної діяльності	147
Кулакова Л. М. Психологічні особливості розуміння текстової інформації молодшими школярами в умовах навчальної діяльності	153
Лисак Н. О., Петренко Н. В. Теоретико-методологічні підходи щодо структури внутрішньоособистісного конфлікту в період юнацького студентського віку	157
Литвинчук Л. М. Оцінка індивідуальних особливостей трансперсональної поведінки залежних від опіоїдів	162
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Формування професійної ідентичності майбутніх учителів	167
Луценко О. Л., Габелкова О. Є. Конструювання методики схильності до низької фізичної активності – процедура та результати.....	171

Луцик Г. О. Чинники схильності підлітків до девіантної поведінки	175
Магдисюк Л. І. Психологічні особливості якості життя осіб з серцево-судинними захворюваннями.....	180
Mykhalchuk N. O., Yatsuryk A. O. The problem of understanding in psychology: philosophical and methodological background	184
Мушкевич М. І. Моделі організації психологічного супроводу сімей, які мають проблемних дітей	188
Назаревич В. В., Борейчук І. О. Фотографія як засіб ресурсування психоемоційного стану індивіда	192
Назарець Л. М. Особливості взаємодії у конфліктах та конструктивні прийоми їх подолання	197
Новік Л. О., Хупавцева Н. О. Вікові особливості становлення професійного іміджу особистості	202
Оксентюк Н. В. Мікромоменти позитивного резонансу	206
Павелків В. Р., Панасюк В. М. Прояви ознак фанатизму як соціального явища: на прикладі молодіжних субкультур	211
Петренко О. Б. Проблема самореалізації особистості у концепції М.М. Рубінштейна	215
Позднишев Є. В. Роль інструментів психотехнологій у формуванні та просуванні іміджу суб'єктів спортивної діяльності	220
Помилуйко В. Ю. Психологічні механізми розвитку ключових компетентностей у дорослому віці	225
Романюк В. Л. Дослідження психічного здоров'я особистості за рівнем тривожності	230
Рудюк О. В. Смыслодіяльна детермінація переживання кризи у безробітних.....	234
Рудь Г. В., Косарєва О. І. Психологічний аналіз прояву особистісних характеристик першокурсників	239
Савелюк Н. М. Психологічні аспекти проблеми взаємозв'язку релігійної активності та суб'єктивного благополуччя	244
Созонюк О. С. Розвиток професійного мислення майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.....	250
Ставицька О. Г., Ставицький Д. О. Динаміка змісту особистісно-мотиваційної сфери студентів за час навчання у вузі	254
Старинська Н. В. Адаптаційний потенціал як чинник професійної самореалізації особистості.....	259
Столярчук О. А. Динаміка професійного Я-образу майбутніх фахівців.....	263
Сторож О. В., Дружиніна І. А. Психологічні особливості адаптації та творчої реалізації особистості у соціумі	268
Ткаченко О. А. Аналіз факторів професійного саморозвитку як підгрунтя самопроекування учителів.....	272
Ткачишина О. Р. Психологічна безпека особистості та явища стереотипізації у сучасному інформаційному середовищі	277
Федоренко Р. П., Лех Т. Л. Аналіз особливостей ставлення сучасних підлітків до "груп смерті" та небезпечних ігор у соціальних мережах	281
Фенина О. Я. Проблема рефлексії та рефлексивності особистості у становленні професійного самоменеджменту	286
Хомич І. С. Самооцінка дитини молодшого шкільного віку як передумова забезпечення контролю за діяльністю з точки зору нормативних критеріїв.....	291
Шановал І. М. Дослідження психологічних чинників формування професійної ідентичності студентів-психологів.....	295
Шкарлатюк К. І., Сойко О. В. Медитативні казки як ресурс особистісного розвитку дитини з психофізичними порушеннями.....	300
Яцюк Н. О. Особливості морального розвитку молодших школярів у сучасних умовах	304
Відомості про авторів	312

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Упорядники:
проф. **Павелків Р. В.**, доц. **Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 20.04.2017 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

П - 86   **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 8 / упоряд.
Р. В. Павелків ; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне :
РДГУ, 2017. – 318 с.

УДК 159.9+316.6
ББК 88

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017